

LÄRARHANDLEDNING

HANDEDNINGEN
RIKTAR SIG TILL
LÄRARE I
ÅRSKURS 7-9

HORUNGEN

knutte wester

nordiska akvarellmuseet

VÄLKOMMEN TILL NORDISKA AKVARELLMUSEET!

Till dig som är lärare,

Det du håller i din hand är lärarhandledningen till Knutte Westers utställning och film *Horungen*. Se den som ett verktyg som du som lärare är fri att använda på det sätt du själv känner fungerar bäst med eleverna. Den innehåller information och praktiska uppgifter, och den är formulerad med skolans läroplaner i åtanke.

Vi på Nordiska Akvarellmuseet brinner för samspelet mellan pedagogik och konst. Det är vår övertygelse att ett skolbesök på museet kan leda till ett kreativt undersökande av samtiden och en nyfikenhet kring den egna miljön. Ett museibesök kan användas i undervisningen i en rad olika ämnen, och vi skraddarsyr det gärna efter era behov, ert ämne, elevernas ålder, etcetera.

Vår förhoppning är att denna handledning ska ge dig och din klass chansen att fördjupa er i de ämnen som filmen tar upp och möjligheten att arbeta vidare med utställningen i klassrummet. Med anledning av utställningens tematik har vi denna gång valt att rikta lärarhandledningen till dig som arbetar med elever i högstadiet och därför är dess innehåll anpassat därefter.

I läroplanen för undervisningen i historia står bland annat att elever i årskurs 7-9 ska ha kunskap om demokratiseringen av Sverige och "folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män". De ska även känna till hur synen på kön och jämställdhet har förändrats över tid, samt hur det svenska välfärdssamhället har vuxit fram. I samhällskunskapen för samma årskurser ska begrepp som jämlikhet och jämställdhet behandlas.

Utifrån aktuell utställning på Nordiska Akvarellmuseet och denna handledning kan ni arbeta vidare med dessa ämnen i klassrummet. På sidan 8 kan ni till exempel läsa vidare om hur delar av kvinnors livsvillkor har förändrats, och vi hoppas att denna handledning gör det tydligt hur viktiga dessa ämnen är i relation till filmen.

Till sist; tack för att du och din klass ville se utställningen! Och som alltid; vill ni vill dela med er av klassens tankar, idéer eller skapelser så är vi såklart hemskt nyfikna, och ni får gärna maila oss.

Konstpedagogerna,
Nordiska Akvarellmuseet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

NÅGRA SAKER ATT TÄNKA PÅ INFÖR BESÖKET	4
INTRODUKTION / OM UTSTÄLLNINGEN	5
INTERVJU / KNUTTE WESTER	7
INFORMATION / HISTORISK BAKGRUND	8
UPPGIFTER	
UPPGIFT / MÅLERI I SEKVENSER	12
UPPGIFT / INTERVJUA EN ÄLDRE PERSON	14
UPPGIFT / DISKUTERA	15
UPPGIFT / VISKLEKEN	15
MUSEUMORDLISTA	16
KONTAKTA OSS	17

NÅGRA SAKER ATT TÄNKA PÅ INFÖR BESÖKET

ANSVAR FÖR GRUPPEN

Läraren ansvarar för klassen under besöket på museet.

VAR FÖRSIKTIG

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk eller andra besökare är det inte tillåtet med ryggsäck inne i utställningshallarna. Det är inte heller tillåtet med dryck eller mat i salarna. Du kan låsa in din väska i ett av våra skåp (då behöver du en 10-krona) eller lämna den i museets reception. Tänk även på att inte springa inne i utställningarna. Det händer lätt olyckor, och trägolvet gör att det blir mycket ljud i lokalerna. Undvik även att luta dig mot väggar och häng inte heller på glasmontrar.

VARFÖR FÅR MAN INTE RÖRA KONSTEN?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Peka men inte peta! När vi tar på ett verk, även om vi är väldigt försiktiga, så gör fett och salt på våra fingrar stor skada på materialen. Eftersom museets jobb är att bevara konstverken måste vi skydda konsten – det är också därför som det ibland kan vara kallare på ett museum än på andra ställen, eftersom det är den temperatur och luftfuktighet som konsten mår bäst av!

FOTOGRAFERING

Det är tillåtet att fotografera i utställningarna, men du får aldrig lov att använda blix. Ljuset från blixten bleker med tiden färgen i verken.

FRÅGA OSS

Fråga någon i museets personal om det är något du undrar. Vi diskuterar gärna konsten med er! Som lärare kan du även få information inför ert besök eller bolla pedagogiska tankar med oss efteråt.

PRAKTISK INFORMATION

Visste du att man kan ta bussen till Nordiska Akvarellmuseet? Närmsta hållplats heter "Kommunalhuset" och därifrån tar det 10-15 minuter att gå till museet.

BOKNING

Vill man komma med hela sin klass till museet kan det vara bra att boka sitt besök i förväg. Då kan man också bli guidad och få jobba i verkstaden tillsammans med konstpedagogerna. Vi skraddarsyr gärna ert besök efter era behov och önskemål.

Bokning: linnea.axelsson@akvarellmuseet.org

BESÖK MUSEET PÅ EGEN HAND

Självklart är ni även välkomna att besöka museet på egen hand under museets öppettider. Då kan denna lärarhandledning fungera som ett stöd under och efter ert besök. Alla under 25 år går in gratis. Vill din klass besöka museet på egen hand ser vi gärna att ni meddelar museets reception om detta i förväg på telefonnummer 0304-600080 eller på mailadressen rec@akvarellmuseet.org

INTRODUKTION / OM UTSTÄLLNINGEN

Utställningen handlar om Knutte Westers film *Horungen*. Den är 57 minuter lång och visas i ett av utställningens rum. Här finns gott om stolar att slappna av i. Filmen börjar om varje heltimme, så vill man se den från början till slut kan det vara bra att planera sitt besök därefter.

I utställningen visas även de originalakvareller som har använts i filmen. De är alla gjorda med akvarell och flytande tusch. Sammanlagt är 670 målningar med i filmen.

FILM: HORUNGEN

57 minuter

År 1909, i ett Sverige som ännu inte blivit demokratiskt, föds en horunge som får namnet Hervor. Hennes mamma är ogift och därför av samhället stämplad "hora" och fördriven från sitt föräldrahem. Hervor växer upp på härbärgen och utackorderingshem, ständigt oönskad och förskjuten av samhället. Hon växer upp och kommer att ägna sitt liv åt kvinnorrättsrörelsen. Som gammal berättar hon sin berättelse för oss. Genom hundratals målningar blåser regissören Knutte Wester liv i sin farmors minnen. Framför våra ögon utspelar sig berättelsen i presens och vi blir vittnen till en berättelse om hur någon utesluts för att ena de andra.

Filmen produceras av Bautafilm i samarbete med Sveriges Television och Pomorfilm med stöd av Svenska Filminstitutet, Film i Västerbotten, Konstnärsnämnden och Nordnorsk Filmsenter. Den utsågs tillsammans med andra filmer att representera Sverige på IDFA (International Documentary Film Festival) i Amsterdam i november 2016. Den hade Sverigepremiär på Göteborgs Filmfestival 3 februari 2017 och kommer även att visas på SVT under våren. Se gärna trailern på museets hemsida.

SKULPTUR: EN KOJA ÅT MIN BROR (2013)

Skulpturen i utställningens första rum gjorde Knutte Wester år 2013. Den handlar om en sjuårig pojke som han mötte på ett barnhem i Riga. Pojken kunde prata ryska, lettiska, romani och engelska, medan hans lillebror inte pratade alls. Han gick ingenstans utan sin lillebror. Knutte Wester säger att han föreställde sig att pojken byggde ett nytt hem till sin lillebror, en plats där de är önskade. Så kom titeln "Jag bygger en koja åt min bror" till.

Knutte Wester i sin ateljé. Foto: Simon Öhman Jönsson

INTERVJU / **KNUTTE WESTER**

Vem är du och vad gör du?

Jag heter Knutte Wester och jag arbetar som konstnär.

Hur skulle du beskriva ditt arbete?

Mitt arbete handlar om berättelser. Jag tror att jag försöker lyssna till det som ska berättas och så hör jag liksom en form där inne. De senaste tio åren har jag arbetat med film, skulptur och måleri. Det låter splittrat, men det är det inte. Det är nästan som en lång berättelse där saker som händer i mitt liv och människor som jag möter leder vidare till nya platser och blir starten på nya verk. Jag arbetar väldigt mycket, men ändå går det väldigt långsamt för mig, för att citera min son. Ofta tar ett verk jag gör flera år att få färdigt.

Vilken är din drivkraft?

Jag kan inte låta bli. En drivkraft finns nog i händerna, de har liksom en sak, ett läge, som de är bra på. Som en zon liksom. Där gillar de att vara. Om man tittar noga på en basketspelare som skjuter på korgen så kan man ofta se i deras ansikte just i ögonblicket som bollen lämnar händerna om den kommer att gå i eller inte. Det är inte något hjärnan räknar ut, utan det är något som fingrarna vet. Så är det med mina fingrar i ateljén också. Men fast de arbetar åtta timmar varje dag så händer det där kanske en gång per årstid. Men man vill ha det igen.

En annan drivkraft är väl mer i hjärtat. Människor jag träffar som ger mig bilder eller berättelser, det kan kännas som om de ger mig små plantor som jag måste plantera om för att det skall växa. Jag tror jag blev konstnär för att jag inte kunde låta bli. Jag försökte under min uppväxt nog undvika det, men det gick inte.

Har din teknik och ditt arbetssätt förändrats över tid?

Jag tänker varje gång att nu ska jag göra något annat. Så jag börjar på något nytt, tror jag, men sedan blir det samma berättelse och samma uttryck ändå. Men jag upplever nog att de med åren har blivit mer tydliga, mer fokuserade, eller inte mer fokuserade men som om min klang blivit lite klarare. Men det känns ännu som om jag famlar lite i mörkret, och söker något.

I utställningen Horungen möts flera olika tekniker och uttryck – varför blev det akvarell och film?

Jag har burit den berättelsen med mig sedan jag var liten. När jag i ett annat sammanhang gjorde en slags collage-målning-akvarell så kände jag, det var 2010, att jag plötslig hittat formen för den filmen. När jag var liten så upplevde jag berättelserna som min farmor berättade som i presens, som om jag var med när det hände. De handlade ju om henne, när hon var lika gammal som jag. Jag ville på något sätt återskapa den upplevelsen. Men nu var jag ju förälder själv, så det blev fler emotionella lager i filmen. Men målningarna, de var ett sätt att kunna berätta om minnen som om de hände nu. Målningarna har också förmågan att de liksom lockar den som tittar att blåsa liv i dem, och att liksom vara medskapande i berättelsen. Lite på samma sätt som jag (i min fantasi) var medsläpande i berättelsen när jag var liten och hörde den. Medskapande är väl på något sätt kanske en röd tråd i mitt skapande.

Jag tror att jag med målningarna försökte gestalta minnen. Målningarna är ju inte traditionellt måleriarbete, jag kom ju in i dem från filmen på något sätt. Utifrån berättelsen så iscensatta jag alla scener så som jag föreställt mig dem, alltså jag regisserade dem med skådespelare och allt. Ur dessa sceniska gestaltningar så tog jag ut bilder och de blev en bildberättelse. Från början hade jag tänkt att det skulle vara mycket mer collage, att vi skulle glida mellan foto, collage och måleri. Men det blev mer och mer måleri och blev gestaltningen.

INFORMATION / **Kvinnors rätt i samhället – en historisk bakgrund till utställningen**

Hervors mamma blir bortstött av både sin familj och samhället då hon blir gravid och föder barn utanför äktenskapet. Det som hände Hervors mamma var inte en unik företeelse, utan något som hängde ihop med villkoren för kvinnor under denna tid. Kvinnor hade då redan länge varit utsatta för diskriminering och orättvisor, och just kvinnors rätt i samhället var något som Hervor kom att kämpa för under hela sitt liv. I filmen jämför Hervor det som hände henne och hennes mamma med häxförföljelserna.

Avrättningarna av så kallade "häxor" runt om i Europa är ett exempel på den förföljelse som har drabbat kvinnor. I Sverige avrättades omkring 400 personer för häxeri mellan åren 1492 och 1704. Omkring 300 av dessa inträffade under en kort men intensiv period; de åtta åren mellan 1668 och 1676.

Trots att stora delar av samhället blev demokratiserade under 1700-talet försvagades kvinnors ställning mellan slutet på 1600-talet och början på 1800-talet. När man stärkte riksdagens makt och la allt mer resurser på att bedriva inhemsk vetenskap, bortsåg man från kvinnornas rätt att delta. De uteslöts ur det statsstyrda regelverket, och jämlikhet vad gällde utbildning, arv och egendom gällde inte den kvinnliga befolkningen. Detsamma gällde barn födda av ogifta kvinnor. Under mitten av 1800-talet dog 44% av utomäktenskapliga barn under det första levnadsåret. Nu börjar en kvinnorörelse som kräver juridisk och ekonomisk jämställdhet att växa fram, men möts till en början av stort motstånd. 1858 kommer en lag som gör att en ogift kvinna kan bli myndig vid 25 års ålder, om hon så önskar.

När Hervor föddes år 1909 hade kvinnor fortfarande inte rösträtt och de var i de flesta fall omyndiga. Det var svårt för ensamstående mödrar, såsom Hervors mamma, att hitta försörjning. Den kvinnorörelse som hade vuxit fram under mitten av 1800-talet började nu att få fäste, vilket bland annat ledde till att kvinnor fick rösträtt 1921 i Sverige. Samma år upphör även mannens målsmansrätt över kvinnan, och på 1930-talet införs bland annat mödravård och barnbidrag. Vid denna tid öppnar även fler utbildningar upp för kvinnor, och därmed också ökar möjligheten till försörjning. Dock har kvinnorna fortfarande lägre lön än männen, och de blir ofta utslitna i förtid eftersom de arbetar dubbelt: de ansvarar för hem och barn på dagen och för den ekonomiska försörjningen på kvällen, eller vice versa.

Många nya rättigheter som införs under denna tid gynnar först och främst välbärgade kvinnor, medan arbetarklassens kvinnor fortfarande är hårt drabbade av fattigdom och sjukdomar. När välfärdsstaten så småningom växer fram i Sverige i mitten av 1900-talet genomförs sociala och ekonomiska reformer för att förbättra villkoren för arbetarklassen.

Villkoren har länge varit särskilt svåra för ensamstående kvinnor med barn. Trots lagändringar gällande arbetsrätt och försörjning får kvinnor fram till 1939 avskedas på grund av graviditet. Det gör att chansen för kvinnor som Hervors mamma att försörja sig och sitt barn är begränsade. Rätten till preventivmedel och fri abort var några av de stora frågorna under andra vågens feminism, som inföll under 1960- och 1970-talen. Man menade att kvinnor har rätt att själva bestämma över sin fertilitet och således också över sina liv. Den abortlag som vi har idag i Sverige instiftades år 1974.

Idag är Sverige ett jämställt land på pappret, men statistiken visar att det inte alltid gäller i praktiken. Ensamstående mammor och kvinnor av utländsk härkomst är arbetslösa i högre utsträckning än andra kvinnor, även om andelen arbetslösa kvinnor har minskat generellt. Tyvärr arbetar många ofrivilligt deltid eller har timanställning, vilket i sin tur påverkar tjänstepensionen såväl som den långsiktiga löneutvecklingen. På hemmaplan gör kvinnor fortfarande 82% av hushållssysslorna och i 69% av barnfamiljerna tar pappan inte ut någon föräldraledighet alls. Trots att kvinnor statistiskt har högre utbildningsnivå syns inte detta på lönerna och kvinnodominerade yrkesroller är fortfarande i stor utsträckning de som är mest lågavlönade.

Om du vill diskutera dessa frågor med din klass, men känner att du behöver en historisk överblick finns en informativ och gratis PDF att ladda ner på Länsstyrelsen i Stockholms hemsida. Den heter *Kvinnorum – en historia från vikingatid till nutid* och är lätt att hitta om du söker på ordet "Kvinnorum" på internet. Här finns även källhänvisningar till ovan nämnda fakta. Även statistiska centralbyrån ger vartannat år ut publikationen *På tal om kvinnor och män - Lathund om jämställdhet* som innehåller mycket information och fakta.

Knutte Wester. Verk ur filmen *Horungen* (2012–2016)

Akvarell, blandteknik

Knutte Wester. En koja åt min bror (2013)

Skulptur

UPPGIFT / MÅLERI I SEKVENSER

Om man ska göra en animation så som Knutte Wester har gjort i sin film behövs det många bilder som är väldigt lika varandra. För varje sekund animerad film brukar man säga att det behövs 24 bilder.

I denna film har konstnären arbetat med tusch och akvarell. Han har målat på flera bilder bredvid varandra samtidigt, för att de ska bli så lika varandra som möjligt.

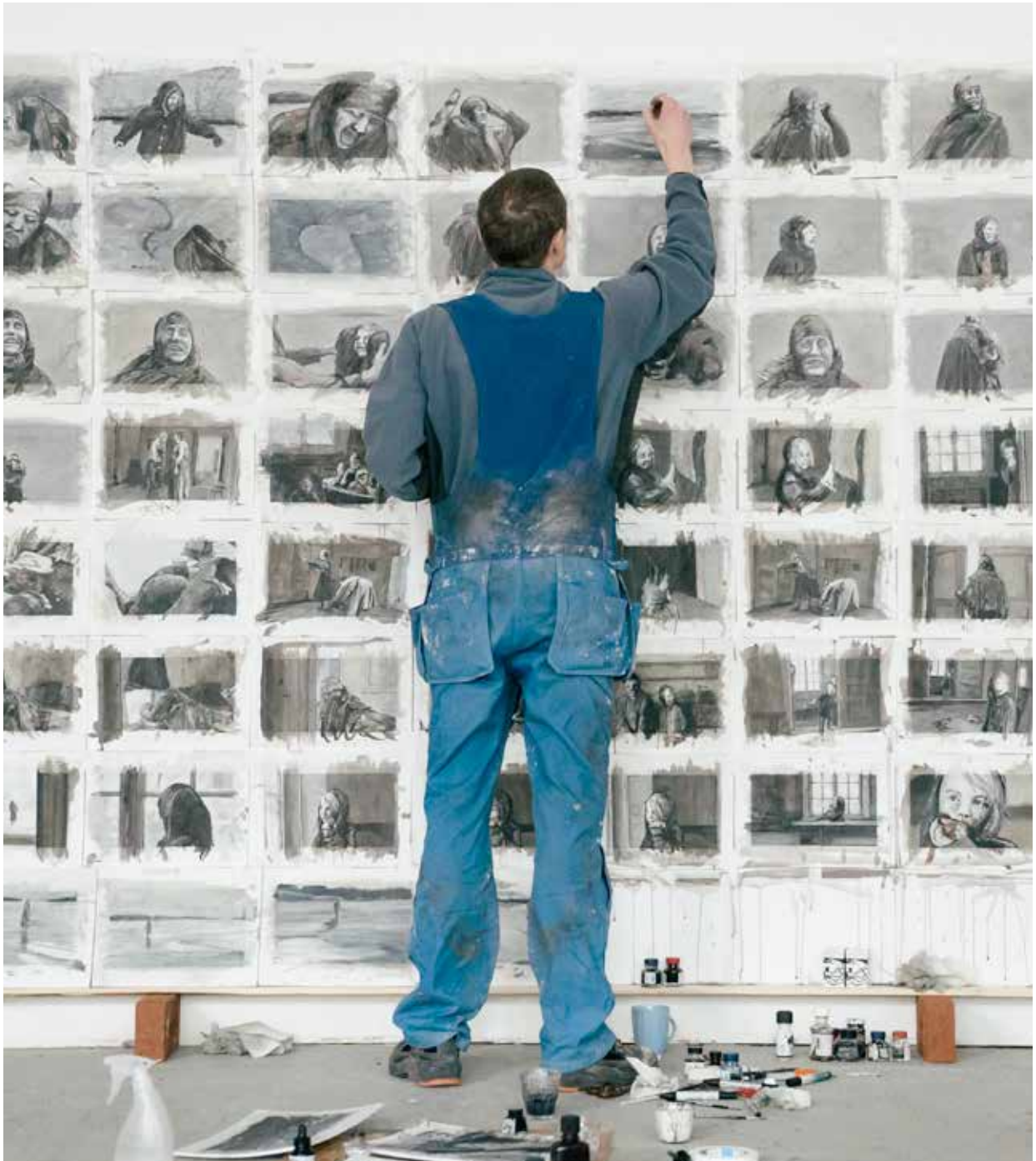
NI BEHÖVER:

Färg, till exempel akvarell eller flytande tusch
Pensel
5 Papper
Tejp

GÖR SÅ HÄR:

Eleverna ska tejpa upp alla papper på rad bredvid varandra, ungefär som Knutte har gjort på fotografiet på nästa sida. Deras uppgift är att måla lite på alla bilder i tur och ordning. Om de till exempel målar formen av ett huvud på den första bilden ska de även göra det på de andra innan de går vidare till att arbeta på detaljer som hår eller ögon.

Handen har nämligen lättare att komma ihåg en form om man upprepar den direkt, istället för att vänta och göra en bild åt gången. Låt eleverna fortsätta att på detta vis arbeta parallellt med bilderna tills de har en grund som de är nöjda med. När färgen har torkat kan man sedan fortsätta att lägga på skuggor och mindre detaljer. Jobba då på samma sätt som tidigare – om eleven lägger till lite mörk färg på den första bilden ska även detsamma göras på de andra! Målet är få fem bilder som är mer eller mindre lika varandra.

Knutte Wester i sin ateljé. Foto: Simon Öhman Jönsson

UPPGIFT / INTERVJUA EN ÄLDRE PERSON

Knutte Wester beskriver hur han började att arbeta med filmen om hans farmor:
"Som ung utbytesstudent i Sydafrika kort efter apartheids fall förstod jag att historia inte bara behöver vara kunganamn i följd. Det kan även vara ett försök att definiera varifrån vi kommer och ett försök att förstå vart vi är på väg. Jag insåg också att min farmor redan förklarat det för mig när jag var liten men att jag inte förstod det. När den nya regnbågsnationen skulle resa sig ur apartheids spillror blev det så brutalt tydligt att historieskrivningen, vår berättelse, på många sätt definierar oss. I det stora och i det lilla definierar historieskrivningen till viss del både nuet och makten. När jag kom hem från Sydafrika började jag intervjua min farmor och vi återvände tillsammans till hennes barndom och uppväxt som "horunge", utstött och oönskad av alla."
- ur museets katalog

Farmoderns berättelse fick honom att se på historia med nya ögon. Men ofta glömmer vi bort att lyssna på varandras berättelser. Därför ska eleverna få i uppgift att intervjua någon äldre person som de känner. Kanske är det en släkting, en vän till familjen eller någon de beundrar.

Förbered arbetet genom att prata med eleverna och dela ut de frågor som vi har förberett för dem att ta med sig. Diskutera gärna frågorna – en väg in i att förstå dem är kanske att försöka besvara dem själva. Hur ser mitt eget liv ut idag?

En uppgift för eleven är även att på förhand komma på en egen fråga. När eleverna genomför intervjun ska de samtala med personen på något sätt, antingen genom ett möte eller via telefon. Det är viktigt att de antingen skriver ner svaren eller spelar in samtalet på till exempel sin telefon.

När alla har genomfört uppgiften kan ni välja hur ni vill gå vidare i klassen. Antingen får eleverna berätta om sina upplevelser och presentera de olika berättelserna muntligt, eller så kan ni välja att gestalta dem på något sätt. TIPS! Prata gärna med eleverna om vems historia det är som brukar berättas i till exempel läroböckerna. Är det "vanliga" människors liv som läsaren möter, eller är det någon annans?

HUR HAR SAMHÄLLET FÖRÄNDRATS UNDER DEN TID DU LEVT?

HUR SÅG DITT LIV UT NÄR DU VAR LIKA GAMMAL SOM JAG ÄR IDAG?

ÄR DET NÅGON SKILLNAD PÅ HUR DITT LIV SETT UT JÄMFÖRT MED DINA FÖRÄLDRARS?

ELEVENS EGEN FRÅGA

UPPGIFT / **DISKUTERA**

I filmen sägs ***"Någon behöver stötas ut för att ena de andra"***.

Diskutera med din klass vad detta citat egentligen betyder. Vad menar personen när hen säger detta? Finns det några exempel på andra historiska händelser när detta citat skulle kunna användas?

UPPGIFT / **VISKLEKEN**

Berättelser förändras när vi berättar dem för varandra. Knutte Wester visar i filmen sin bild av det som hans farmor berättade om för honom när han var liten. När han berättar vidare historierna till oss på detta vis får vi en egen bild av farmoderns liv. Detta är lite som när man leker viskleken – en börjar med att viska en mening i kamratens öra som sedan viskar den vidare till nästa person på tur. När meningen till slut har viskats till alla lekdeltagare har den kanske förändrats!

Testa att leka viskleken med din klass och diskutera sedan vad som händer med berättelser som förs vidare muntligt. Kanske kan ni hitta andra exempel på historier som har förändrats över tid?

Om du inte känner till viskleken är det enkelt att hitta reglerna genom att söka på internet.

MUSEUMORDLISTA

KONSTMUSEUM – Är ett museum som äger en samling med konstföremål. Ett konstmuseums största uppgifter är att förvara, vårda och visa konstföremål.

KONSTPEDAGOG – Är en person som jobbar med att förmedla konsten till olika grupper, till exempel skolor. Kommer du med din klass kommer ni att träffa en eller flera konstpedagoger. Med en konstpedagog kan du till exempel prata om konsten på museet eller arbeta i verkstaden.

GUIDE – På Nordiska Akvarellmuseet är guiden en person som visar och pratar om konsten. Här har vi något som heter "allmänna visningar". Vid dessa visningar är det en guide som pratar inför en grupp människor som vill lära sig mer om utställningen och om konstnärerna.

KONSTNÄR – Är den person som skapar eller utövar konst. Alla konstnärer målar inte, utan man kan också göra skulpturer, installationer eller något som innehåller flera olika typer av konst.

VERK/KONSTVERK – Är en produkt som en konstnär har skapat. Det kan vara en målning, en skulptur eller något helt annat. Det kan också vara en film, som den som Knutte Wester har skapat. Ett konstverk är något du kan se eller uppleva här på Nordiska Akvarellmuseet.

UTSTÄLLNING – Man kan säga att en utställning är en sammansättning av flera olika föremål, till exempel konstverk. En utställning på museet kan vara en samling av konstverk med samma tema, av en och samma konstnär eller konstverk från en viss plats.

ATELJÉ – Kallas platsen där konstnären arbetar. Många konstnärer har ett eget arbetsrum där de har allt de behöver för att skapa sin konst, det kallas för en ateljé.

KONTAKTA OSS!

Vill du...

- få kontakt med en konstpedagog?
- boka ett besök?
- visa hur klassen har arbetat med uppgifterna?
- bolla tankar och idéer?

Hör av dig till:

Linnéa Axelsson, konstpedagog
linnea.axelsson@akvarellmuseet.org

För allmän information om museet

hör av dig till:

Museets växel och reception
0304 - 60 00 80
info@akvarellmuseet.org
www.akvarellmuseet.org
facebook.com/nordiskaakvarellmuseet
@akvarellmuseet
#akvarellmuseet

Anmäl er gärna till museets nyhetsbrev där du får tips om allt som är aktuellt just nu, du hittar det på www.akvarellmuseet.org.

**”ÖGONBLICK.
IBLAND TÄNKER JAG ATT
VARJE VERK JAG GÖR ÄR ETT
ÖGONBLICK, EN STUND SOM
FASTNAT I MIG”.**

UR OFRIVILLIGA NOMADER AV KNUTTE WESTER

nordiska akvarellmuseet